

PATENT LİSANSI SÖZLEŞMESİNE UYGULANACAK BAĞLAMA KURALI

Dr. Gülören TEKİNALP

I. Genel olarak :

Milletlerarası teknoloji araçlarının transferinin en önemli tiplerinden biri lisans mukaveleleridir (1). Son yıllardaki karşılıklı milletlerarası akım, lisans mukavelelerine özel bir yer vermiş ve çeşitli problemlerinin araştırılması ve incelenmesinin nedenini teşkil etmiştir. Söz konusu transfer sebebi ile kanunlar ihtilâfı alanında hem biza-tihi lisans mukavelesi bakımından ve hem de bu akdin temelinde yatan patent hakkının milletlerarası korunması açısından çözüm arayan problemler daha da artmaktadır.

Araştırma ve incelemenin bazı güçlüklerle karşılaştığı muhakkaktır. Çünkü hemen hemen hiç bir ülke bu mukavelelere kanunlarda önemleri ile oranlı yer vermemiş, çok defa birkaç madde ile yetinmişlerdir. Bellibaşlı ülkelerin kanunlarında lisans mukaveleleri ayrı bir akit olarak da düzenlenmemiştir. Nihayet bir kaç maddeye inhisar eden düzenlemeler çok eski yılların tarihini taşımakta (2) ve bunun içinde günün ihtiyaçlarının gerisinde kalmış bulunmaktadır.

Kanuni düzenlemelerin bu yetersizliğine karşılık özellikle son yıllarda uygulamada bu konuda büyük gelişmeler olmuş ve gelişmeler hemen hemen her ülkede aynı seviye ve yoğunlukta görülmüştür. Bu

(1) Bkz. bu konuda WELLS Jr., Teknolojinin Milletlerarası Transferinde Kullanılan Şekiller, Teknoloji ve İktisadî Kalkınma Milletlerarası Semineri (5-8 Mayıs 1969) İstanbul; POROY, Türkiyeye Teknoloji Transferi, Teknoloji ve Milletlerarası İktisadî Kalkınma Semineri, (5.8 Mayıs 1969) İstanbul.

gün için problemlerin çözümü, yerleşmiş milletlerarası uygulama, doktrin ve gene milletlerarası nitelikteki hakem mahkemeleri uygulamasının bir sonucudur. Mahkemeler hukukunu da bu arada anlamak yerinde olur.

İç hukuktaki bu gelişim karşısında, kanunlar ihtilafı alanında durumun ne olduğuna da işaret edilmelidir. Burada hemen şu sonuç tesbit edilebilir:

Milletlerarası lisans sözleşmeleri açısından durum iç hukuktan daha elverişlidir denilebilir. Çünkü kanunlar ihtilafı problemlerine uygulanacak kurallar bir bakıma hazırdır. Genel olarak akitlere uygulanacak prensipler ve irade muhtariyetine ait esaslar lisans mukaveleleri için de geçerlidir (3). Tabiidir ki bu sözleşmelerin kendilerine özgü nitelikleri gözönüne alınacak; akitlere ve irade muhtariyetine ait esaslar bu nitelikler de gözönünde tutularak uygulanacaktır. İncelememizde, son yıllarda önem kazanmış olan lisans sözleşmeleri ve bunlara uygulanacak hukuk belirtilecek ve bazı önemli problemleri için çözümler aranılacaktır.

II. Lisans Sözleşmesinin Niteliği ve Uygulanması Önerilen Hükümler :

Lisans sözleşmesine uygulanacak kanunu tesbit etmeden önce, konunun dikkati çekici gelişmesi nedeni ile niteliği üzerinde durulmalıdır.

Lisans sözleşmesi en basit ve yalın şekli ile iki taraflı bir sözleşmedir. Bir tarafta *lisans veren*, diğer tarafta ise *lisans alan* bulunmaktadır. Kira, hasılat kirası, satım ve ortaklık sözleşmelerinin niteliklerini gösteren, fakat bunlardan hiç birine tam olarak uymayan lisans

(2) Fransız Patent Kanunu 1884 tarihli olup lisans akdi ile ilgili bir kaç maddesi vardır. İtalyan hukukunda ise Patent kanununda lisansla ilgili bir madde yoktur. Genel olarak akit hükümlerinden istifade edilir (Ascarelli, Teoria della concorrenza e dei beni immateriali, auf. 3, Milano 1960, s. 386 (HENN, 19 da anılmaktadır); Türk İhtira Beratı Kanunu da 1880 tarihli olup lisans mukavelelerine uygulanacak bir kaç maddeye sahip bulunmaktadır; yeni olan Alman (9.5.1961) İsviçre (26.5.1964) ve Avusturya (1950) Patent Kanunlarında da ancak bir kaç madde ile lisans sözleşmesine yer verilmiştir.

(3) HENN, Problematik und Systematik des internationalen Patent - Lizenzvertrages, München und Berlin, 1967, 86; DEUTSCH, Die Waren-Zeichenzulassung, 2. Aufl., München/Berlin/Köln/Bonn 1966, 466; LANGEN, Internationale Lizenzverträge, Weinheim 1958, 19.

sözleşmesi bu haliyle borçlar hukuku açısından *innominat kontrakt* olarak kabul edilmektedir.

Fransız Hukukunda Roubier ve Pouillet tarafından kiraya benzetilmiş ve ilgili hükümlerin uygulanması önerilmiştir (4).

Alman Hukukunda 1933 yıllarına kadar Yüksek Mahkeme aynı görüşü benimsemiş (5) fakat bu tarihten sonra açıkça *sui generis* karakter taşıdığı sonucuna varmıştır (6). Aynı kararda, hüküm bulunmaması halinde *hasılat kirası* hükümlerine de başvurulabileceğine işaret edilmiştir.

İsviçre'de, Troller de lisans aktinin *sui generis* niteliğini belirtmekte, mevcut hükümlerden uygulanabilecek olanların «dayanılarak» (anlehnend) kullanılabilceğini ileri sürmektedir (7). *Blum Pedrazzini* ise atipik olan lisans sözleşmesine özel hükümlerin uygulanması gerektiği görüşündedir (8).

Türk Hukukunda da uygulanacak hükümler belirtilmemiş olan patent lisansının (9) isimsiz sözleşmelerden olduğu kabul edilmektedir (9). Aksi fikirde olan *Tunçomağ*, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda düzenlenmiş olan lisans sözleşmesinin isimsiz sayılmıyacağını yazmaktadır (10). Oysa ki, fikir ve sanat eserleri üzerindeki lisans sözleşmeleri dışında kalan patent lisans için aynı şey söylenemez (11). Buna karşılık İhtira Beratı Kanunu Muvakkatinde lisans sözleşmesi bir bütün olarak öngörülmemiştir. Sadece 26. maddeden ve delaletiyle 25 ve 27. maddelerden istifade etmek düşünülebilir. Patent lisansı sözleşmelerinin yapılması imkânın Kanunda yer almış bulunması düzenlenmiş olduğu ve bu sebepten isimsiz sayılmıyacağını

(4) HENN, 10, 11.

(5) RGZ, 76, 235; 90, 162, 116, 78; 122, 70.

(6) RGZ, 142, 212.

(7) TROLLER, *Immateriälgüterrecht*, Bd. II., Basel/Stuttgart 1962, 809.

(8) BLUM/PEDRAZZINI, *Das Schweizerische Patentrecht. Komm. zum Bundesgesetz betr. / die Erfindungspatente*, Bern, I, II, III, Art. 34, Anm. 12, 18.

(9) AYITER, *İhtira Hukuku*, Ankara 1968, 107; TANDOĞAN, *Borçlar Hukuku, Özel Borç Münasebetleri C. I*, Ankara, 1969, 25; BİLGE, *Borçlar Hukuku Dersleri, Hususi Borç Münasebetleri*, Ankara 1958, 7.

(10) TUNÇOMAĞ, *Borçlar Hukuku Dersleri, C. II, Özel Borç İlişkileri*, İstanbul 1967, 6, dn. 13 de patent lisansı sözleşmesini isimsiz sözleşmelere dahil eden, *Bilge ve Görktürkü* tenkit etmektedir.

(11) TANDOĞAN, 25.

(12) TANDOĞAN, 26.

doğrulamaz. Çünkü sadece sözleşmeye temas eden bir maddede, patent lisansına uygulanacak hükümler çıkarılamaz.

Patent lisansına uygulanacak hükümlerin ne olduğu probleminde ise, hakim görüş imkan oranında hasılat kirası hükümlerinin uygulanması şeklindedir (13). *Poroy*, iki akit arasındaki benzerliğin, bizzat BK. m. 270 hükmünün bir ifadesi olduğu için, hasılat kirasının önerilmesinde önemli rol oynadığını ileri sürmektedir (14).

Zira maddede «bir malın veya hakkın» kullanılması ve semerele-
rinin toplanması sözkonusudur. *Ayiter* bu metne rağmen hasılat ki-
rasının tarihi gelişmesinin, söze konu edilen benzetmeye elverişli bu-
lunmadığını ifade etmektedir (15).

Gayrı maddi hak üzerinde kullanma hakkının devri (16) olarak kabul edilen lisans sözleşmesi, eğer karşılıklı olarak ihtira ve tecrü-
eblerin değiş tokuşu şeklinde olur ve bir ortaklık akti içerisinde yer
alır veya ilişik ortaklık aktine benzer nitelik gösterirse ortaklık
sözleşmesi hükümlerinin uygulanması kabul edilir. Lisans sözleş-
mesine ortaklık hükümlerinin uygulanması pratik bir çözüm yolu
olarak benimsenir. Fakat *Henn* ile birlikte denilebilir ki, ortaklığı
kuran şartlar ve ortaklığın niteliği lisans sözleşmesine bir çok ba-
kımlardan yabancıdır. Herşeyden önce ortaklıklara özgü «hareket-
lilik» yani «ortaklık faaliyeti» lisans sözleşmesinde yoktur (17).
Münhasır lisans sözleşmesine ise, satım hükümlerinin uygulanması
imkân içerisinde. Diğer yandan bir «patent talep hakkı» ya da
«buluş» satılabilir. Bu durumlarda, satım hükümlerine başvuru mu-
sı tabiidir. Fakat şüphesiz ki, son sayılanlar, lisans sözleşmesinin
kapsamı dışındadır (18).

Bütün bu açıklamalar lisans sözleşmesinin bir özel hukuk sözleş-
mesi olduğunu gösterir ve doğrular (19). Borçlar Kanunu açısından

(13) HIRSCH, *Fikri ve Sinaî Haklar* Ankara 1948, 123; BİLGE, 7.

(14) POROY (Langen'de), 449; *Fikri Hukuk Ders Notları*, (Teksir edilmiştir) İstanbul 1969.

(15) AYİTER, 110.

(16) TROLLER, 807; HENN, 15; GRONOW, *Der Lizenzvertrag*, Ber-
lin/West 1957, 34 ve orada anılan yazarlar.

(17) HENN, 12.

(18) HENN, 12.

(19) LICHTENSTEIN, *Die Patentlizenz nach amerikanischem Recht*,
Tübingen 1965; HIRSCH, 123.

isimsiz bir sözleşme sayılan lisans sözleşmesi, Borçlar Kanunda yer alanlardan hiç birisine, tam olarak uymamakta, duruma göre bazılarına benzer bir karakter göstermektedir. Bu nedenlerle Borçlar Kanununda bulunup lisans sözleşmesine uygulanması önerilen akit tipleri doğrudan doğruya değil, *Trollerin*, yazdığı gibi «dayanılarak» uygulanabilir (20).

Türk Hukukunda lisans sözleşmelerine 10 Mart 1296 (1880) tarihli «İhtira Keratı Kanunu Muvakkati»nin 25 ve 28 inci maddelerinde yer verilmiştir. Ayrıca 551 sayılı Markalar Kanunu'nun (21) 34. maddesinde de, sözkonusu sözleşme, markalarla ilgili olarak anılmıştır.

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 48. maddesinin 2. fıkrası ve 50. vd. maddelerde de fikir ve sanat eserleri üzerindeki mali hakların kullanılması ve devrine ilişkin hükümler düzenlenmiştir (22). Türkiye 1883 Paris Anlaşmasının Londra Metnine katılmıştır (23). Gene bu metne göre 1951 de hazırlanmış İhtira beratı Kanunu Tasarısı'nda da ilgili bir kaç madde bulunmaktadır (24). Ayrıca bir yönetmelik ile de sınai mülkiyet mevzuatının uygulanma şekli tayin edilmiştir (25).

İhtira Beratı Kanunu Muvakkatinde yer alan lisans mukaveleleri ile ilgili Türk sistemi şöyle özetlenebilir:

Kanunun 26. maddesi uyarınca ihtira beratı alınan konuda, berat sahibi belli bir sayıda ve belli bir süre ile sınırlı olmak üzere imal etmek hakkını üçüncü kişiye devredebilir. Bu maddede lisans sözleşmesi tanımlanmamakla beraber bazı unsurlardan devir nedeni ile sözedilmiştir. Eğer ihtiraya konu yapılan şey «tehlikeli» ise, kullanılmasından dolayı gerek berat gerek lisans sahibi hükümetçe «kefalet ve nezaret» altında bulundurulur.

Maddeden anlaşıldığına göre lisans sözleşmesi, kullanma hakkı-

(20) TROLLER, 809; WYSS, Die Schuldrechtliche Natur des Lizenzvertrages, Zürich 1964, 17; HIRSCH, 123; MATHELY (Langen'de): 151; TANDOĞAN, 26; AYITER, 109; TUNÇOMAĞ, 6.

(21) RG. 12 Mart 1965, No. 11951.

(22) RG. 13 Aralık 1961, No. 7981.

(23) 30 Ocak 957 tarih ve 6894 s. K.

(24) Ekz. Bu konuda POROY (Langen'de) 451; ayrıca (Ders Notları) 57 vd.

(25) RG. 21 Eylül 1955, No. 9109. Ayrıca 6 Ekim 1956 tarihli Yönetmelikte de tamamlanmıştır.

nın devrini kendisine konu alır. Çünkü belli bir «süre içinde», belli sayıda «imal», sözkonusu hakkın kullanılmasından ve değerlendirilmesinden başka türlü gerçekleştirilemez (26). Türk yazarları, sözleşmenin bu en belirli özelliği üzerinde birleşmişlerdir (27).

Kanun ihtira beratının kısmen veya tamamen devrinden bahsetmektedir (m. 26). Bu ifade patent alınmamış buluşların lisans sözleşmesine konu yapıp yapılamıyacağı sorusunu ortaya çıkarır.

İhtira Kanununda lisans sözleşmesi bir bütün olarak düzenlenmeyip sadece aktine imkân verildiğinden, bu tipten boşlukların bulunması tabii karşılanmalıdır. Eksiklik çeşitli tipte lisans sözleşmelerinin yapılmasına engel olmadığı gibi, henüz patent alınmamış buluşların da sözleşmenin konusunu teşkil etmesine engel değildir (28).

Sui generis nitelikte olduğu kabul edilen bu sözleşme hakkında Borçlar Hukukunun sözleşme serbestisi ve irade muhtariyeti sınırları içinde, şekil ve öz bakımından bu hükümlere aykırı düşmeyecek her çeşit lisans sözleşmesinin yapılmasında bir sakınca yoktur kanısındayım.

İlave edilmesi gereken bir diğer nokta da, sınai haklara ilişkin lisans sözleşmelerinin sadece belirli bir patentin kullanılması hakkında yapılmadığıdır. Teknik gelişmeler o kadar fazla ve birbiri içine girmiştir ki, tek bir buluşun kullanılmasının devri çok kere ihtiyaca yetmemekte, *teknik bilgi ve elemanların* da devrini gerektirmektedir. Bu gün teknoloji transferinin yerleşmiş deyimi ile know-how, sınai haklara ilişkin lisansın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (29). Bu durumda konumuzu kapsayan bir tarifte bu unsurların da yer alması yerinde olur.

Henn'in verdiği tarife uygun olarak, lisans sözleşmesi ile: «lisans veren taraf, ivazlı veya ivazsız olarak, diğerine (lisans alana) buluşların, korunma hakkının, korunma taleplerinin, bilgi ve tecrübelerin

(26) HIRSCH, 26. Maddenin lisans aktini değil sadece ihtirain kısmen devrini düzenlediğini belirtir (123).

(27) TANDOĞAN, 26; POROY (Seminer) 5; AYİTER, 108; HIRSCH, 123.

(28) AYİTER, 116; POROY (Langen'de) 452. Poroy, bu imkânın tasarıda da açıkça düzenlendiğini belirtir.

(29) POROY, (Ders Notları), know-how'ı açıklarken artık bu gelişmeler karşısında ihtira lisansının önemini yitirdiğini bildirmektedir (60); TROLLER, 811.

kısmen veya tamamen *kullanılması ve değerlendirilmesine* izin verir (30).

III. Lisans Sözleşmesinin şekli :

Lisans sözleşmesi genel olarak yabancı memleketlerde özel bir şekle tabi değildir (31). Fakat kartel hukuku, döviz hukuku yahut tescil hükümleri gereği bir şekle ihtiyaç duyulabilir. Genel olarak belirli bir şekle gerek olmasa bile şüphe ve ihtilâfa yer vermemek için, yazılı şekle uyulmaktadır.

Lisans sözleşmesinin tescil edilmesi mümkündür. Bu tescilin oynadığı role gelince, çeşitli memleketlerde farklı olduğu görülür. Alman(32) ve İngiliz (33) hukukunda, isbat kolaylığından başka etkisi yoktur. Diğer bazı memleketlerde ise, tescil iyi niyetli üçüncü kişilere karşı lisansın ileri sürülmesi için şarttır. Fransız (34), İtalyan (35), İsviçre (36) ve Avusturya (37) hukukunda durum böyledir. Fakat meselâ Doğu Almanya'da tescil, lisans aktinin meydana gelişinin bir şartıdır (38).

Türk Hukukunda İhtira Beratı Kanunu'nun 25. maddesi, patentin devrini şekle bağlamıştır. *Patentin devri* noterde ve noter bulunmayan yerlerde asliye mahkemesinde yapılır. Devrin üçüncü kişilere geçerli olabilmesi için Sınai Mülkiyet Dairesinde tescili gereklidir. *Poroy'a* göre, *kullanma hakkının devri* için 26. maddede şekil ve tescil şartı aranmamıştır. «Talimatnamenin 30. maddesi hükmünden ise berat devrinde aranan şekil şartlarının lisans mukavelesinde de aranacağı sonucuna varılabilmektedir. Böylece bu mukaveleler de

(30) HENN, 13. Müellif tarifine korunma hakkı ve korunma taleplerinin kısmen veya tamamen kullanılmasını sokmuştur. Bu unsurlar Türk uygulamasında bulunmayan Patentpool şeklindeki birleşmelerde yahut tek veya çok taraflı patent ve tecrübe değiş tokuşu yapılan sözleşmelerde ortaya çıkar. Bkz. ileride IV, dn. 51.

(31) Almanya, Fransa, İngiltere, İsviçre ve Avusturya hakkında bilgi için, bkz. HENN, 73 dn. 234.

(32) Patentgesetz § 25.

(33) WALTON, (Langen'da) 179.

(34) MATHELY, Langen içinde, 151 (26.6.1920 kanununun 4. maddesi bu sonucu sağlar).

(35) SIMONE (Langen'da), 231.

(36) BLUM (Langen'da), 387.

(37) Östr. Patentgesetz § 23.

(38) 20.11.1964 tarihli Nizamname § 11/4 (DDR, II, No. 9).

noterlikçe yapılacak. Ancak fikrimce lisans anlaşmaları şahsi bir hak sağladığından, anlaşmanın üçüncü kişilere karşı geçerli olması için, tescilin gerekli olduğu hükmünün burada uygulama alanı yoktur» (39).

Ayiter ise 27. madde gereğince tescilin gerekli olduğu görüşünü savunmaktadır. Yazara göre, «bu madde ferag ve intikal halinde mukavelelerin üçüncü şahsa tesir edebilmesi için tescili zaruri saymaktadır. Kanun, lisans mukavelesini de «hakkı ihtirain bir kısmını terk ve ferag etme» saydığına göre, lisans mukavelelerinin de üçüncü şahıslara tesir edebilmesi için tescili zorunlu olmaktadır» (40).

Ayiter, haklı olarak İhtira Beratı Kanununun 25, 26 ve 27. maddelerini birlikte ele almakta ve sonuca varmaktadır. Çünkü 25. madde beratların ferag ve intikalinde şekil ararken bunun tamamen yahut kısmen olabileceğini hüküm altına almakta, 26. maddede ise lisans anlaşmasından sözedilirken «kısmen terk ve ferag» edilebilmek olarak nitelenmektedir. Bu durumda *terk ve ferag* için kanunda gerekli gösterilen şekil, *kısmen terk ve ferag* sayılan lisans mukavelesi hakkında da gerekecek ve üçüncü kişilere karşı geçerli olabilmesi için tescil muamelesinin yapılması şartı da aynen yürüyecektir.

Varılan bu sonuç, Türk hukukunun akde uygulanacak kanun sıfatını aldığı (41), yahut Türkiyenin sözleşmenin yapıldığı yer olduğu hallerde, diğer bir ifade ile ya akdin esasına uygulanan kanun yahut da LRA durumunda bulunduğu hallerde önem kazanır.

(39) POROY, Seminer, 8, 9; POROY (Langen'da), 451.

(40) AYİTER, 112.

(41) Türk hukukunda SEVİG, M. R. / V. R. Devletler Hususi Hukuku, 3. bası, İstanbul, 1962, 372 de borç akitlerinin şeklinin hangi kanuna tabi olacağı konusunda daha da ileri gitmekte, esasa uygulanan kanunun akdin şeklini tayin edeceğini, ancak bu kanunun müsaadesi nisbetinde L R A nın geçerli olduğunu ileri sürmektedir.

Borç akitlerinin şekline uygulanacak kanunun tesbitinde Türk pozitif hukukunda gerek L R A kuralının ve gerekse akdin esasına uygulanacak kanunun alternatif olarak (Alman hukukundaki gibi) uygulanmasına engel bir hüküm bulunmamaktadır. Hattâ Türk doktrininde böyle bir eğilim de belirlemiştir: GÖĞER, Devletler Hususi Hukuku (Kanunla İhtilâfı), Ankara 1968, 105, 112. Almanya, Avusturya, İsviçre, Polonya hukuku sistemlerinde bu esas açıkça hâkimdir (RAAPE, 212, NIEDERER, Einführung in die allgemeinen Lehren des internationalen Privatrechts, Zürich, 1961, 204 dn. 8.

IV. Lisans Akdine Uygulanacak Kanunu Tesbit Eden Bağlama Sebebi :

Buraya kadar, niteliğini tesbit bakımından önerilen görüşleri kısaca açıkladığımız lisans sözleşmesinin, borçlar hukuku alanına girdiğini ve *sui generis* bir karaktere sahip olduğunu tesbit etmiş bulunuyoruz (42). Bu konuda verdiğimiz bilgiler, uygulanacak kanunun tesbitinde, hangi bağlama sebebinin uygun olduğunu belirlemek yönünden kabul ettiğimiz, başlıca hareket noktası olacaktır. Şöyle ki, bağlama sebebinin gösterdiği kanun, lisans alan ile veren arasındaki haklar, borçlar, sorumluluklar ve sona eriş gibi bu sözleşmenin bütün hükümlerine uygulanacaktır.

1. Taraf İradelerinin Uygulanacak Kanunu Tayin Etmesi :

Lisans akti, bir borçlar hukuku akti olduğundan, milletlerarası borçlar hukukunda genellikle uygulanan ilkelerden hareketle bir sonuca varmak en doğru hareket tarzı olarak görünmektedir. Bu ise bizi, borç akitlerinde uygulanan *irade muhtariyeti* esasının, lisans akitlerinde de yer alması sonucuna, tabii olarak götürür. Öyle ise, sözleşmeyi, birinci derecede tarafların kararlaştırdıkları kanun idare edecektir.

Bilindiği gibi seçilen kanun, taraflar arasındaki mukavelenin bir hükmü değil, fakat tarafların tabi olacakları *statü*yi belirtmeleri anlamını taşır (43). Bu kanun, yabancı unsura yer veren akitlerde, sözkonusu akitlerle, *herhangi bir ilgi* noktası bulunan bir kanun olmalıdır. «Akitle ilgili olma» ibaresi ise sadece *yersel* (44) bir ilgi şeklinde yorumlanmamalıdır. Yersel ile kastedilen «inikat yeri» ya da «ifa yeri» gibi mahal ile ilgili kanunlardır. İlgi noktası *kişisel* (vatanlık, ikametgâh nitelik taşıyabileceği gibi, *muhteva* açısından

(42) Bkz.: I.

(43) RAAPE, Internationales Privatrecht, 5. Aufl., Berlin/Frankfurt a. M., 457; SCHÖNENBERGER/JAGGI, Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Das Obligationenrecht, Bd., V. 1a, Einleitung Internationales Privatrecht, No. 198; HAUDEX, Die Bedeutung des Parteiwillen im IPR, Berlin 1931, 88; NIEDERER 181; MOSER, Vertragabschluss, Vertragsgültigkeit und Parteiwille im Internationales Obligationenrecht St. Gallen, 1948, 167.

(44) HAUDEX, 32; VISCHER, zum Problem der Kollisionsrechtlichen Parteiautonomie bei internationalen Verträgen, SJZ 52, 1956, 117.

(tarafarca beğenilen, genellikle uygulanan onların bildikleri, önceki ilişkilerinde uyguladıkları) bağlantılar gösteren bir kanun da olabilir (45).

Taraflar, iradelerini açıkça ifade etmelidirler. Farazi iradenin araştırılması, yeni doktrinde şüphe ile karşılanmakta ve haklı tenkitlere uğramaktadır. Taraflar eğer bu hususu düşünmüş olsalardı, seçecekleri kanunun tesbit edilmesi için yargıcın göstereceği çaba, dolaylı yoldan onun iradesini yañut tahminlerini, bağlama kuralı haline getirmekten başka bir şey değildir. Farazi iradenin tesbiti görüşü (46), İsviçre Federal Mahkemesince terk edilerek (47) ilişkiyi tarafların önceden bilebilecekleri ,objektif esaslara göre ve *her akit tipine* uygun bir bağlama sebebi ile belirgin hale getirilmiş ve böylelikle *hukuki güvenliği sağlayan* bir kanuna tabi tutmak düşüncesi benimsenmiştir (48).

Kanaatimce bu düşünüş tarzı lisans sözleşmeleri için de geçerlidir. İlerde izahı yapılacak lisans çeşitleri, her lisans mukavelesi tipine uygun formülün bulunmasına yardımcı olacaktır. Böylelikle, her bir tipe uyan bağlama sebebi, devletler hususi hukukuna özgü adaleti (49) teşkil eden dengeyi sağlayacaktır.

2. Taraf İradelerinin Uygulanacak Kanunu Tayin Etmemiş Bulunması :

Tarafların uygulanacak kanunu belirtmemiş olmaları halinde, sözkonusu mukavelenin özellikleri de gözönüne alınarak, bağlama sebebinin muamele güvenliğini sağlayan objektif esaslar dahilinde

(45) GAMILLSCHEG, Rechtswahl, Schwerpunkt und mutmesslicher Partreiwille im Internationales Vertragrecht, AcP 1958/59, 312. Gamill, scheg'in irade muhtariyetine getirdiği tek istisna hiç bir yabancılık unsuru bulunmayan iç hukuk akitleridir, 313.

(46) BGE 59 II 361; 63 II 44; 75 II 80; 76 II 48.

(47) BGE 60 II 306; 65 II 80; 78 II 80.

(48) SCHÖNENBERGER/JAGGI, All., Einl., No. 236. Schönenberger, Die Wahl des Massengeblichen Rechts durch die Vertragsparteien nach IPR, 40. Yıl Armağanı, Ankara 1966, 284 vd.

(49) Fazla bilgi için bkz. BEITZKE, Betrachtungen zur Methodik im Internationalen Privatrecht, Festschrift für Smend, 1952, 1-22; KEGEL Begriff-und Interessenjurisprudens im internationalen Privatrecht, Festschrift Hans Lewald, Basel, 1953, 270 vd.; ayrıca bkz. TEKİNALP, G.: Türk Devletler Hususî Hukukunda Gemi Alacaklısı Hakkı, İstanbul, 1967, Tez, 17 vd.

tesbiti gereklidir. Bu hususlara farazi iradenin reddine ilişkin görüşler nedeni ile temas etmiştik. Yalnız, daha önce şu noktanın açıklanmasında fayda vardır: Lisans mukavelesinin temelinde yatan patent hakkının tabi olduğu kanun ile lisans mukavelesinin kanunu, birbirinden farklıdır. Patent hakkı, gayri maddi bir hak olarak *Lex Rei Sitae*'nin hakimiyeti altındadır (50).

Liechtenstein ile birlikte durumu daha da açık olarak ortaya koymak amacı ile lisans, mukavelesini dar ve geniş, iki anlamda düşünmek mümkündür. «Geniş anlamda lisans mukavelesinin borçlar hukuku karakteri icabı, milletlerarası kanunlar ihtilâfı alanında kabul edilen irade muhtariyetine tabi olduğunu, oysa buna karşılık «dar anlamdaki» lisans mukavelesinin, yani lisans verilmiş patent hakkının ise, *Lex Rei Sitae*'ye tabi olduğunu söyleyebiliriz (51) .

Patent hakkı bakımından, *Lex Rei Sitae* teorisi milletlerarası alanda kabul edilmiştir. Fakat bu gayri maddi hak bakımından «*malın bulunduğu yer'in*» ne olacağı çözülmesi gerekli bir problem olarak ortaya çıkmış ve «*patent hakkının elde edildiği yer kanunu*»nun uygulama alanı yahut daha kısa olarak «*patentin korunma alanı kanunu*» kabul edilmiştir (52).

Esasında çözümlenecek problem, yani lisans aktine uygulanacak bağlama sebebi ve bağlama kuralının tesbiti bütün isimsiz akitlerde olduğu gibi karakteristik edimden hareketle bulunabilir. Problem sadece bağlama sebebinin tesbiti ile bitmez. Bundan sonraki safhada da kendisini gösterir. Lisans, milletlerarası teknoloji transferinde o kadar çeşitli tiplerle ortaya çıkmaktadır ki, belli başlı kıstasımızı teşkil eden, *karakteristik edim*, devamlı yer değiştirmektedir. Bu değişiklikler tabii olarak bağlama sebebini de etkilemektedir.

Lisans alan ile veren arasında ortaklık ilişkisi varsa, yahut iki veya daha fazla taraflı birlikte faydalanma anlaşması yapılmışsa (53)

(50) Fazla bilgi için: HENN 91 vd; BATIFFOL, *Tretraé Elémentaire de droit international privé*, 3. Auf. Paris, 1959, 336; LICHTENSTEIN, *Der Lizenzvertrag mit dem Ausland*, NJW 1964, 1399.

(51) LICHTENSTEIN, (Auslandlizenzen) 1349.

(52) HENN, 91; LIEHTENSTEIN *Auslandlizenzen* 1349; SCHITZER, *koruma makamlarının kanunu* diye dolaylı bir ifade kullanmıştır (II, 97).

(53) Bu anlaşmalarla iki veya daha çok taraf patentin korunma haklarından yahut korunma hakkı taleplerinden birlikte faydalanmaktadır. Milletlerarası ticaret hukukunda bu anlaşmalara **Patentpool** adı verilmektedir.

(Patentpool), bağlama sebebi ve kuralı «*aktin ağırlık noktasının*», «*akitle en çok ilişkisi olan yerin*» değişmesine bağlı olarak ve ona paralel bir şekilde değişmektedir.

Kaideten, aktin ağırlık noktasının «*karakteristik edim*» etrafında toplandığı görüşü son zamanlarda, karakteristik edimin ifa yerinden uzaklaşarak, karakteristik edim borçlusunun ikametgâhında karar kılmıştır (54). *Karakteristik edim borçlusunun ticari ikametgâhı kanunu*, tarafların bir seçimde bulunmamaları halinde uygulanacak kanun olacaktır.

Aşağıda bazı önemli nevilerini açıklayacağımız lisans sözleşmesi bakımından, bağlama kuralı, karakteristi kedimin yer değiştirmesine uygun olarak ya lisans alanın ya da verenin ticari ikametgâh kanunu olabilecektir.

Kanımızca *Henn* (55) hem karakteristik edimden söz edip hem de lisans alanın kanunu diye kesin bir ifade kullanmakla hataya düşmüştür. Aynı hatayı *Schnitzer* de karakteristik edim lisans verenin edimidir, lisans alan sadece ödemede bulunur. Şu halde lisans verenin ticari ikametgâhı kanunu yetkilidir diyerek işlemektedir (56). Kesin sonuçlara varabilmek ancak her lisans aktinin özelliklerini tesbit ettikten sonra mümkün olacaktır.

V. Patent Lisansının Bazı Önemli Çeşitleri

Mukayeseli hukukta lisans mukavelesi deyimi bir üst ve genel kavramı ifade eder. Fakat esasta bu kavram içinde yer alan çeşitli lisans mukavelesi tipleri vardır. Bu tiplerin çoğu uygulama ve doktrin tarafından yaratılmışlardır. Fakat buna rağmen milletlerarası pozitif hukukun da bazı tip lisanslara yer verdiği görülmektedir.

1. Basit lisans - münhasır lisans :

İlk ayırım *basit lisans*, *münhasır lisans* şeklinde yapılabilir. Basit lisans bir gayri maddi malın yani buluşun veya patentin, istifadesinde bir kişiye hak vermekte fakat bununla beraber hakkın esas sahibinin de istifade hatta aynı lisansı başkalarına da devredebilme hakkını saklı tutmaktadır.

Münhasır lisans ise lisans alana yer, muhteva ve zaman itibarı

(54) BGE 51 II 49; 71 II 196; 74 II 85; 77 II 84.

(55) 90.

(56) SCHNITZER, II. 597.

ile bir inhisar hakkı vermekte hatta bizzat buluş sahibi bile ondan mahrum edilmektedir. Burada patent sahibinin kullanmama taahhüdü de kendisini göstermektedir. Böyle bir lisans sözleşmesi kuvvetli bir satım benzeri karakter gösterir, hatta geri satın alma haklı patent satışı olarak nitelemek de mümkündür (57).

Bu iki tip lisans arasında bir yeni tip lisans da bölge itibarı ile münhasır hak sağlayan lisanslardır. Burada lisansın kural olarak basit olduğu fakat bölgesel inhisar hakkının mukavelenin bir şartı niteliğini taşıdığını söyleyebiliriz. Türk hukukunda bu ayırım için tam ruhsat basit ruhsat deyimleri de kullanılmaktadır (58).

2. İmalât ve İşletme Lisansları :

Basit olsun, münhasır olsun bazı lisanslar imalat (Herstellung-lizenz) içindir. Bazıları ise imalat ve işletme içindir (Vertriebslizenz). Bu son halde lisans veren sadece lisans vermekle kalmaz, fakat aynı zamanda lisans konusu şeyi ya bizzat yapmayı, ya da üçüncü kişiye yaptırmayı yüklenir. Burada belirli bir memleketteki kapasite yokluğu yahut imal masraflarının o memleket için yüksekliği veya ithal ve nakil güçlüğü söz konusudur.

3. Montaj lisansı :

Bir diğer lisans da montaj lisansıdır. Bu tip mukavelelere kalkınma halindeki ülkelerde ve özellikle bunların teknik yetenek bakımından zayıf ve döviz durumları kötü olanlarında rastlanmaktadır. Fakat bu sözü edilen ülkeler önemli bir emek gücü yedeğine sahiptirler.

Kalkınma halindeki ülkeler bazı mamullerin ithalini istememekte fakat bir tesis için de yeterli imkânlarla sahip bulunmamaktadırlar. Sözü edilen halde montaj lisansı ile çalışmak durumuna gitmektedirler. Bu tip lisans da, lisans veren tarafından yollanan model, biçim vs. ye göre ve gene onun yolladığı parçaların ülke içinde birleştirilerek imali yoluna gidilmektedir. Lisans alan ülke mamülün parçalarından bir kısmını kendisi yapabilir. Bu parçaların miktarının artırılması halinde bir müddet sonra yerli bir tesise varılacağı görüşü kabul olunmaktadır. Bu tartışmanın ekonomik yönüdür.

(57) HENN, 44.

(58) POROY, (Ders Notları 58. Bu deyimler İhtira Beratı Kanunu Tasarısında yer almaktadır.

3 Geliştirme ve yeniden yapma lisansları :

Bu nevi lisanslarda verilen mamulün ya modele göre yeniden yapılması yahut da geliştirilmesi söz konusudur. Lisans alan, Modele göre yapma lisansı alırsa (Nachbaulizenz). kendisini bir bakıma lisans verenin ekonomik yapısına uydurmuş olur. Diğer yandan ise belirli bir ölçüde gelişmiş mamülünü aynı şekilde yaparak rizikosuz bir yol seçmiş bulunur. Hatta bu tip lisanslarda lisans alan iktisaden kuvvetli ise lisans vereni piyasadan silebilir. Bu sebeplerle lisans veren gerçekten kendi mamulünü nakletmenin güç olduğu yahut mevzuat yüzünden ihraç imkânsızlığı bulunan hallerde böyle bir lisans vermelidir.

Geliştirme lisanslarında ise, lisans alan aldığı lisansa dayanarak mamulü geliştirme hakkına sahiptir.

Lisans sözleşmesi genellikle tek taraflı yahut karşılıklı patent ve tecrübe değiş tokuşunu da kapsayacak şekilde yapılır (59) Burada lisans veren, lisans için alacağı ivazdan başka, lisans alanın geliştirme kapasitesini de araştırmak durumundadır (60).

Bazı hallerde her iki lisans nevinin bir arada kullanıldığı karma bir sistem de uygulanabilir.

Bu sistemlerin kullanılmasında, sadece teknik değil büyük miktarda ekonomik düşünceler rol oynamaktadır.

5. Alt lisanslar :

En çok rastlanan bir diğer lisans da alt lisanstır. Bu nevi lisans, sahibinin rızası ile veya rızası olmaksızın lisansın üçüncü bir kişiye verilmesi ile meydana gelir. Blum/Pedrazzini, bir alt lisansın lisans alan kimsenin üçüncü bir şahısla yaptığı bir akit sonucunda lisans veren durumunu aldığı hallerde var olduğunu belirtir (61). Alt lisans Amerikan Hukukunda lisans veren ile «alt lisans alan» arasında bir akit olarak anlaşılır. Alt lisansı verenin, ilk olarak lisans veren patent sahibinin acentası olduğu, onu temsil ettiği kabul edilir (62).

(59) HENN, 53.

(60) Bkz. fazla bilgi için HENN, 53-55.

(61) BLUM/PEDRAZZINI, Art. 34, Anm. 49.

(62) LICHTENSTEIN, 87.

Alt lisansın en önemli karakteri «bağlı» olması yani esas lisansın muteber olup olmamasının, muhtevasının yahut son bulmasının alt lisansı otomatik olarak etkilemesidir (63).

6. Holding - Konzern Lisansları :

Bu tip lisanstan, ivazlı veya ivazsız olarak buluş yahut know—how mübadelesinin bir holding (konzern) işletmeleri arasında yapılması hususundaki anlaşmalar anlaşılır.

Holding (konzern) anlaşmaları sadece batı değil aynı zamanda doğu ülkelerinde de önemli bir rol oynar (64). Merkezden yönetilen bir ekonomiye sahip ülkelerde karar verici durumda bulunan hakim işletmenin, lisans mukavelesinin bir tarafı olarak yer alması, bu sözleşmenin sonucu olarak kontrol ve yönetim altındaki işletmelerin otomatik olarak lisanstan faydalanmasını sağlamaktadır. Meselâ VVB (Vereinigungen volkseigener Betriebe), doğu Almanya'da bu durumdadır (64a).

7. Sözleşmeden doğan lisans - Mecburi lisans :

Normal olarak lisans sözleşmesi bir hususi hukuk müessesesi olup, taraflar, akit yaparlarken serbest ve eşit durumdadırlar. Hatta pek çok kanunlarda lisans akdi şekle bile tabi tutulmamıştır (65). Normal olan bu akdî lisansın karşısında bir de *mecburi lisans* vardır. Bu lisansın karakteri umumi menfaat ile şahsi menfaatlerin bir dengeliştirilmesidir. Patent sahibi üçüncü şahıslarla akit yaparak lisans verebildiği gibi, vermeyebilir de... Bu vermeme «hakkın suistimali» teşkil edebilir, hatta daha ileri giderek «umumi menfaatlere aykırı» olabilir ve «iktisadi hayatta gereksiz zararlar»a yol açabilir. İşte böyle hallerde mecburi lisans verilebilir. Mecburi lisans için bir talep gereklidir. Bu talep yetkili maüamlara yapılmalıdır. Böyle talep üzerine mecburi bir lisans verilmesinin amacı iktisadi hayatta kuvvetli bir münasebetler dengesi sağlamaktır.

Mecburi lisans her zaman basit lisans şeklinde verilir. Alt lisans verme yetkisi yoktur. Lisans alan sadece kendisi istifade eder ve devretme imkânı yoktur (66).

(63) HENN, 37 ve dn. 99 da anılan yazarlar.

(64) HENN, 43.

(64a) Bkz. HENN, 43, dn. 121.

(65) Bkz. III.

(66) REIMER, E., Patentgesetz und Gebrauchsmuster gesetz, 2. Auf., München, Köln, Berlin, 1958 § 15 Anm. 14, 16, 17. (Henn, 78 de anılmaktadır).

Mecburi lisans, akit serbestisine bir müdahale anlamı taşıdığından «gereklilikle» hudutludur. Avrupa patent kanunlarında genellikle 1883 Paris Birlik Anlaşmasının 5. maddesinde tespit edildiği şekilde düzenlenmiştir. Mecburi lisansın verilmesi için «talep» gerekli olduğu gibi, bu talep verildiğinden beri 3 yıl geçmiş bir patente ait olmalıdır.

5.5.1936 tarihli eski Alman Patent Kanununda (67) aynı esas yer almışken, 9.5.1961 tarihli yeni Patent Kanununda (68) 3 yıllık süre kaldırılmıştır (§ 15). İhtira sahibinin haksız ve sebepsiz olarak lisans talebini red etmesi ve lisansın verilmesinde amme menfaati bulunması mecburi lisansın verilmesi için yeterlidir.

İsviçre'de mecburi patent lisansının üç şekilde tatbik edildiği görülmektedir. İsviçre Patent Kanununun 36, 37 ve 40. maddelerinde görülen bu şekiller: Bağımlı lisans, kullanma mecburiyeti veren lisans, amme menfaatini gözetilen lisans şeklinde adlandırılmaktadır (69). Bağımlı lisanslar, teknik olarak sonradan yapılan veya elde edilen bir buluşun, önce yapılmış, patent alınmış, fakat kullanılmayan bir lisansa dayanmasından, ona bağlı bir buluş olmasından doğar. Yeni buluştan diğerinden faydalanmadan bir sonuç elde etmeye imkân yoktur. Bu tip lisanslar daha çok kimya sanayiinde söz konusu olur. Kullanma mecburiyeti doğuran lisans ise 37. maddede şöyle ifade edilmiştir: «Eğer ihtira sahibi davanın açılmasına kadar ihtirayı memleket içinde uygun şekilde piyasaya arz etmez ve bunu haklı sebeplere dayandıramazsa, ilgili her hangi bir kimse patentin tescilinden üç yıl sonra bir lisans verilmesini hakimden talep edebilir. 40. madde ise amme menfaati gözetilen lisansların, patentin resmen tescilinden üç yıl sonra, lisans taleplerinin patent sahibi tarafından gerekçesiz reddedilmesi halinde, ve amme menfaati bulunan hallerde hakimden talep edilebileceğini hüküm altına almıştır.

İsviçre uygulamasında pek görülmeyen bu lisans tipleri, patentin kötüye kullanılmasını önlemek bakımından büyük fayda sağlamaktadırlar (70).

Fransa'da 1844 tarihli kanundan sonra 30.9.1953 de iki yeni kanun çıkarılmıştır (71). 1884 tarihli kanuna göre Fransa/Paris Bir-

(67) BGBl I, 117.

(68) BGBl I 550.

(69) TROLER, 836 vd.

(70) TROLLER, 838.

(71) Decret No. 53-970 du 30 septembre 1953; Decret No. 53-971 du 30 septembre 1953.

lik Anlaşmasının 1925 La Haye ve 1934 Londra metinlerini tasdik etmiş olduğu halde, patentin verilmesinden sonra 3 yıl içinde veya üstüste iki yıl kullanılmaması halinde patent hakkı kaybolurdu. Fransız hukukundaki bu ahenksizlik 1953 tarihli kanunla giderilmiştir (72). Adı geçen kanunda «effective et serieuse» denmiştir (m. 53). Formül yuvarlak olup, sınırları belirtilmemiştir. Mahkemeler böyle bir lisans vermek durumunda kalınca başbakanın mütalaasını almak zorundadırlar.

Bilindiği gibi Türk hukukunda lisans mukavelesinin muhtelif şekilleri düzenlenmemiştir. Bu konuda akit serbestisi yürümektedir. Fakat mecburi lisans bu akit serbestisinin karşısında yer alan ve umumi menfaat amacı ile konulmuş istisnai bir lisans sözleşmesi nevi olduğuna göre iç hukuk alanında ancak düzenlenmişse uygulanabilir. İhtira Beratı Kanunu m. 12 dışında böyle bir hükme rastlamak mümkün değildir. 12 madde de, memleket müdafaasına ait vasıtaların hükümetçe bedeli verilerek tatbik ve kullanılması hususunda berat verilmesi hali düzenlenmiştir. Hirsch (73) buna şartlı berat derken Ayiter, hükümetçe ihtira sahibine bedel verilerek bir akit yapma mecburiyeti yüklenmiştir demektedir ve 12. maddeyi mecburi lisans verilmesi şeklinde nitelemektedir (74). Ayrıca 13. maddedeki bedelin adil bir şekilde verilmesi için bilir kişi tayini ve ihtilâf halinde bir 3. hakemin temyiz Reisi tarafından seçilmesi gibi tarafsızlığı sağlayıcı ve güven verici bir seçim sistemi öngörülmüştür.

İç hukuk bakımından durum bu olmakla beraber yabancılık unsuru bulunan akitlerde mecburi lisans, Paris Birlik Anlaşması çerçevesinde kabul edilmelidir. Türkiye Birlik Anlaşmasının Londra metnine katılmış bulunduğuna göre bunda şüphe yoktur. Şu halde milletlerarası teknoloji alanında mecburi lisans müessesesinin Türkiye bakımından da işlemekte olduğu sonucuna varılmalıdır.

VI. Bağlama sebebi ve çeşitli lisans mukavelesi neveleri :

Daha önce bildiğimiz gibi lisans mukavelelerine uygulanacak kanunun tespit eden bağlama sebebi yani *karakteristik edim borçlusunun ikametgâhı* çeşitli lisans nevelerinde yer değiştirdiğinden, uygu-

(72) NEUMEYER, Fredrik: Zwangslizenz für Patente, GRUR Ausl. Januar 1958, s. 1, 12.

(73) 102.

(74) AYİTER, 133.

lanacak kanun da bu borçlunun ikametgâhı kanunu olarak yer değiştirmektedir.

Tespit edebildiğimiz kadarı ile saydığımız lisans nevelerini tek tek ele alırsak, meselâ, münhasır lisansta, bölgesel bile olsa, lisans verenin kendi kullanma hakkı bulunmadığından lisans alanın ediminin karakteristik olduğu meydandadır. Oysa ki basit lisansta lisans verenin ediminin akdin ağırlık noktasını teşkil ettiği ve onun ikametgâhı kanununun uygulanması gerektiği söylenebilir.

Montaj lisanslarında da ilk bakışta lisans verenin edimi ön plânda ve karakteristik edim anlamında olduğu halde, her montaj lisansı sözleşmesinde lisans alanın ediminin muhtevasını araştırmak ve lisans alanın gösterdiği çabanın yahut yaptığı katkının önemine göre, akde hangi tarafın ediminin karakterini verdiğine bakmak gereklidir. Zira bir çok montaj lisanslarında, mamulü meydana getiren bazı kısımlar lisans alan memleketçe yapılmaktadır.

Geliştirme lisanslarında, lisans alanın emeği onun ticari ikametgâhı kanununun, uygulanacak hukuk olduğunda tereddüde yer bırakmaz. Modele göre yeniden yapma lisansları için de aynı şeyleri söylemek mümkündür.

Buna karşılık imalat ve işletme lisanslarında lisans verenin aynı zamanda lisans konusu şeyi yapması yahut yaptırması gerektiğinden lisans verenin ticari ikametgâhı kanunu ilişkiyi idare edecektir.

Şirket akdi karakteri gösteren lisans münasebetlerinde yahut «patent pool» şeklindeki birleşmelerde lisans verenin edimi karakteristik edim olarak kabul edilmektedir (75). Burada lisans verenin fonksiyonu bilhassa konzern lisanslarında idare etme kuvveti ile arttığından bu görüşe hak vermemek imkânsızdır.

Mecburi lisans, bilindiği gibi lisans alanın talebine bağlıdır. Sahibi tarafından kullanılmayan bir buluşun lisans alan tarafından değerlendirilmesine aittir. Mecburi lisansın bu niteliği, lisans alanın ediminin ağırlık noktasını teşkil ettiğini ve uygulanacak kanunun lisans alanın ticari ikametgâhı kanunu olduğunu ortaya koyar.

(75) HENN, 90.